

Dossier
Periodisme i corrupció

EL COLOR DE LA CORRUPCIÓ

Anàlisi de la cobertura dels escàndols polítics
i econòmics a Espanya a través de les
portades dels diaris

Pablo Rey Mazón treballa en el col·lectiu Montera 34, que promou noves eines per a l'autonomia tecnològica, i és científic visitant del MIT Center for Civic Media de Boston, on es desenvolupen noves tecnologies per ajudar als mitjans de comunicació social i a l'activisme ciutadà. Allà, aquest expert ha analitzat les portades dels principals diaris espanyols per valorar si, en funció de la tendència ideològica de cadascun d'ells, la informació sobre corrupció destaca més uns casos que altres. En aquest article, Rey explica el procés de treball i les conclusions a les quals ha arribat.

TEXT PABLO REY MAZÓN

El 15 de maig del 2011 estava vivint a Boston. Enganxat a les notícies que venien de Twitter i als vídeos en temps real que arribaven des de la Puerta del Sol de Madrid, anava seguint mig absort tot el que s'esdevenia. Llavors vaig començar el meu propi arxiu personal d'imatges, documents i premsa (en línia, televisió, paper); volia capturar tot el que estava succeint.

Després de llegir diversos comentaris sobre la pobra cobertura que tenien les mobilitzacions, vaig pensar que es podia enfocar la resposta com una visualització de dades. Vaig descarregar "a mà" les diferents portades dels diaris més importants, les vaig ordenar en una matriu i vaig dibuixar unes àrees taronges on hi havia notícies relacionades amb el 15-M. Vaig piular el gràfic i me'n vaig anar a dormir. Quan em vaig llevar divendres al matí aquell gràfic s'havia difós i republicat moltes vegades, sobretot des que *Menéame* ho va publicar. Segurament, l'origen de l'àmplia difusió va ser la rapidesa amb què es llegia el gràfic: fins al dijous 19 de maig, els diaris no s'havien dedicat plenament a cobrir les mobilitzacions.

Des de fa gairebé un segle, els investigadors i acadèmics han mesurat la quantitat d'informació dels diaris en *column-inches* (polzades de columnes del rotatiu dedicades a un tema), nombre de notícies o editorials, com un important indicador d'atenció dels diaris a determinades històries. Abans calia obtenir la còpia en paper dels rotatius i mesurar-les a mà amb un regle. Ara, PageOneX.com, l'eina de programari lliure que estic desenvolupant, automatitza i simplifica el procés de codificació, anàlisi i visualització de notícies a les portades dels diaris mesurant la superfície que ocupen.

Segons un estudi que vaig realitzar l'any passat (en què s'inclouïa *El País*, *El Mundo*, *ABC*, *La Vanguardia*, *La Razón* i *Público*), la mitjana de notícies a la portada d'un diari a Espanya és de 5,7, de les quals només 3 o

4 ocupen un lloc prominent. De la totalitat de les notícies que hi ha en un diari, només unes poques tenen tanta visibilitat com els titulars del telenotícies.

Les portades de la premsa de paper són el lloc on els diaris condensen la informació més important del dia. L'ús cada vegada més estès d'Internet, ja sigui en els mitjans de comunicació clàssics (diaris) o mitjançant les xarxes socials a Internet (Twitter i Facebook), podria portar a pensar que han perdut notorietat. En canvi, les portades dels diaris continuen sent un element molt important dins l'ecosistema dels mitjans a l'hora de definir l'agenda mediàtica. Prova d'això és que les portades de l'endemà estan presents als informatius de notícies nocturns de televisió i ràdio i a les converses de Twitter de matinada. Així doncs, les portades dels principals diaris marquen l'agenda del que serà «important» l'endemà en altres mitjans, com ara ràdios i diaris més petits i programes de televisió. La selecció de notícies i el seu

L'ANÀLISI MOSTRA CASOS COM EL D'EL PAÍS, QUE SILENCIA ELS CASOS DEL PSOE, MENTRE QUE L'ABC DEFENSA EL PP

enfocament a la portada en configuren la línia editorial, gairebé més que la línia editorial oficial, tal i com afirma Miguel Álvarez-Peralta, professor de la facultat de Periodisme de la Universitat de Castilla-La Mancha. D'un temps ençà, han tornat a guanyar importància i hi ha hagut fins i tot «segrestos de portada» per no donar pistes als competidors de les notícies que eren a punt de publicar-se.

A final de gener, necessitava un cas d'estudi per posar a prova el programari i eina d'estudi PageOneX. Aquell mes *El Mundo* i *El País* havien publicat les respectives exclusives sobre el cas Bárcenas, fet que va arrossegar tots els diaris a tractar un cas de corrupció que afectava el Partit Popular.

Aquestes notícies podrien haver causat l'augment de la percepció pública de la corrupció com a problema generalitzat, i els diaris, els facilitadors a l'hora de configurar l'opinió pública/dirigir la mirada cap a aquest tema. Segons el baròmetre del CIS al març els espanyols van situar com a segon i quart problemes, després de l'atur, la corrupció i el frau, i els polítics.

D'altra banda, la hipòtesi i el saber popular és que els diaris a Espanya estan en general ideològicament alineats amb un determinat partit polític, la qual cosa implica que acostumen a silenciar els casos de corrupció i les notícies negatives del partit al qual són afins i a informar dels casos de corrupció del partit de signe polític contrari. El lector normalment coneix la polarització dels mitjans espanyols i escull la premsa més afí a la seva ideologia.

El primer pas era seleccionar tots els articles sobre corrupció a Espanya. S'aprecien dues grans zones més denses després que

El Mundo i *El País* publiquin les respectives exclusives. Tots els diaris retrataven gairebé a l'uníson la corrupció del país. Aquesta anàlisi

binària, sí o no corrupció, ens dóna una idea de la prominència del tema, però necessitàvem tenir més dades per saber quins casos i com s'estaven tractant. El llistat de casos de corrupció actius és molt gran, si bé principalment afecta els tres partits amb major representativitat parlamentària: PP (blau), PSOE (vermell) i CIU (taronja). Vaig crear una altra categoria per a la Casa Reial pel cas Nóos i Urdangarín (verd) i un cinquè grup per agrupar altres casos de corrupció, com els problemes de control de les caixes d'estalvi pel Banc d'Espanya, que integrava també altres notícies generals sobre l'estat generalitzat de corrupció.

Cada notícia es classificava en funció del cas de corrupció, assignant-lo a la

institució/partit principalment implicat. D'aquesta manera podíem visualitzar l'atenció que cada mitjà dedicava a la corrupció de cada partit; no obstant això, no n'hi havia prou per entendre si la informació era presentada favorablement o desfavorablement. És per això que es va afegir una capa qualitativa a l'anàlisi: eren les notícies neutres o desfavorables o, al contrari, favorables o defensives?

El cas dels papers de Bárcenas i el possible finançament il·legal del Partit Popular eren un tema massa important en aquell moment per ser ignorat. Va marcar la cobertura i el color en tots els mitjans, fins i tot en els diaris conservadors, habitualment afins al PP. Per esmoreir el «dany» que una notícia així podia causar van emprar altres tàctiques diferents de silenciar el cas. *ABC* (tot i que també *La Razón* i *La Gaceta*, que queden fora d'aquest estudi) va defensar l'actuació dels populars utilitzant diversos mètodes: donar raons per

Urdangarín i Revenga, CIU i la supervisió dels inspectors del Banc d'Espanya. El vermell PSOE no apareix enlloc, congruent amb la seva alineació política de centre-esquerra i afinitat socialista. La cobertura de casos de corrupció és constant, al voltant d'un 10 a 20% cada dia. Després de publicar l'exclusiva sobre els papers de Bárcenas, dedica entre un 40 i un 70% de la portada al cas els dies següents.

EL MUNDO «MULTICOLOR»

Comencen amb taronja CIU (20% del total), després arriba el període blau PP (50%) amb els comptes de Bárcenas a Suïssa que ells mateixos destapen, tot això combinat amb tocs de vermell PSOE (13%) pel cas Amy-Mules i verds Urdangarín (15%). Al final torna als papers de Bárcenas empès per l'exclusiva d'*El País*. D'ençà del 6 de gener, no hi ha dia que no parli d'algun cas de corrupció, dedicant-hi habitualment entre un 20 i un 30%, i superant moltes vegades un 60%. És el diari que més espai dedica a la corrupció, amb un 43% de totes les portades.

ABC «BLAU»

Per les característiques de maquetació de la seva portada, amb una imatge que ocupa gairebé tot l'espai, té sempre percentatges més elevats que la resta de diaris i sovint supera un 50% de cobertura, parli del tema que parli. Després de l'aparició dels comptes a Suïssa de Bárcenas dedica al cas dues portades senceres seguides: «El PP ha d'aclarir la veritat del cas Bárcenas» i, l'endemà, «Al PP, qui la fa la paga», la qual cosa indica l'estratègia de defensa del PP que seguirà els dies posteriors. L'endemà «ataca» el PSOE parlant de Griñán (PSOE) i els seus ERO. Dies més tard, el 22 de gener, titula «Llum i taquígrafs» per anunciar que Rajoy realitzarà una auditoria externa i interna per «resoldre especulacions». Així,

ABC ha seguit totes les modalitats possibles de defensa: atacar l'enemic i defensar el partit afí. Tanca el període amb unes fotocòpies fetes miques amb el titular: «Les fotocòpies que van amenaçar Espanya s'enfonsen».

LA VANGUARDIA «BLAU»

De totes les notícies que dedica a la corrupció, *La Vanguardia* dedica un 75% de la cobertura al PP. Puntualment, cobreix la imputació del secretari de les infantes o els tràmits per acusar Crespo (CIU) de suborn, totes aquestes basades en notícies judicials. Cal destacar-ne que dels 36 dies estudiats, gairebé la meitat (17 dies - 47%) no van tenir cap notícia sobre corrupció. El segueixen de prop *El Periódico* (14 dies - 38%) i *ABC* (12 dies - 33%).

EL PERIÓDICO «BLAU» I «TARONJA»

El Periódico dedica majoritàriament la seva cobertura de la corrupció al PP (50%) i a CIU (30%). És significatiu que dediqui una quarta part de les notícies de corrupció a parlar d'aquest tema en general, amb titulars com: «Els jutges reclamen més mitjans contra la corrupció», «Els partits estan obligats a moure fitxa amb la transparència» o «#MásDemocracia». També és rellevant la gairebé absència del PSOE amb un 5% del total de superfície.

ALINEAMENT ESPERAT

L'anàlisi d'aquest mes de gener permet comprovar l'alineament dels diaris esperat, com el fet de silenciar els casos del PSOE per part d'*El País* o la defensa del PP per l'*ABC*. D'altra banda, també mostra com els diaris generalistes d'àmbit espanyol dediquen més espai en les respectives portades a la corrupció que els catalans: així, *El Mundo* hi dedica un 43% de les portades (*El País* 23%, *ABC* 33%), davant d'un 22% d'*El Periódico* i d'un 18% de *La Vanguardia*. En qualsevol cas, tots reflecteixen els vells i nous casos de corrupció d'una

ELS DIARIS ESPANYOLS DEDIQUEN MÉS ESPAI A LA CORRUPCIÓ EN LES RESPECTIVES PORTADES QUE ELS DIARIS CATALANS

situar Bárcenas fora del PP, declarar falsos els «papers de Bárcenas» o donar suport als projectes protransparència de Mariano Rajoy i altres membres del partit. Els dies posteriors a la notícia dels comptes suïssos de Bárcenas, aquests mateixos diaris van coincidir també a dedicar almenys una portada a la corrupció en genèric, la corrupció com un mal generalitzat que afecta tots els partits. Una cosa semblant va fer també *El Periódico*, mostrant la indignació dels seus lectors davant la corrupció generalitzada.

EL PAÍS «BLAU»

El País dedica la seva cobertura de la corrupció fonamentalment al blau PP (80% del total) amb alguns petits tocs verds

SUPERFICIE DEDICADA A CASOS DE CORRUPCIÓ A ESPANYA

Portades de premsa del 4 de gener al 8 de febrer de 2013

Gràfica elaborada per l'autor de l'estudi, que acoloreix les portades dels diferents diaris a partir dels diferents casos de corrupció que aquests destaquen.

classe política que és al poder des de fa molt de temps.

Hi ha mitjans de comunicació que actualment estan exercint un paper

Per tot això, cal concloure que només un ciutadà ben informat, amb una dieta informativa que inclogui tots els colors, podrà escapar de la visió partidista d'un sol diari.

ajudaria també a reduir els casos de corrupció. Mentrestant, només ens queda continuar bussejant entre diaris i mantenir els ulls ben oberts. Ç

NOMÉS UN CIUTADÀ BEN INFORMAT, AMB UNA DIETA INFORMATIVA DE TOTS COLORS, POT ESCAPAR DE LA VISIÓ PARTIDISTA D'UN SOL DIARI

molt important a l'hora de destapar els diferents casos de corrupció que s'estan donant, mentre que altres es dediquen a informar sobre aquells casos que ja estan judicialitzats. En qualsevol cas, gairebé tots ells deixen de cobrir, o ho fan però dedicant-los menys espai, els casos dels partits «amics» o més afins.

Els nous mitjans de comunicació digitals a Espanya (entre altres *El Confidencial*, *lainformación*, *el diario*, *La Marea* o *InfoLibre*)

o els agregadors de notícies, en què els usuaris voten quines passen a la portada (*reddit*, *menéame*), podrien trencar aquesta visió predominantment monocolor dels mitjans tradicionals lligats estretament a partits i empreses. La llei de transparència, que no acaba d'arribar, i de la qual es desconeix si tindrà un abast real i efectiu,

Més informació a:

<http://civic.mit.edu/> → Web del MIT Center for Civic Media

<http://pageonex.com/numeroteca/corrupcion-spain-enero-2013> → Anàlisi i dades de l'estudi de Pablo Rey Mazón (part d'aquest article prové d'un article en preparació amb Sasha Costanza-Chock).

+ info